

نگاه»
دکتر محمد سلطانی‌فر

تفاوت‌های فیس‌بوک با سایر شبکه‌های اجتماعی

فیس‌بوک، سوومین کشور پرجمعیت دنیا

به نظر من فیس‌بوک مجموعه‌ای از تمام توانمندی‌هایی که فعلاً شبکه‌های اجتماعی دیگر می‌توانند داشته باشند را در خودش ایجاد کرده است یعنی هم امکان دوستیابی که مثلاً اور کات داشت، هم امکان برقراری ارتباط، امکان دادن کامنت‌هایی که عمدتاً در شبکه‌های دیگر بود و هم امکانی که اخیراً به وجود آورده به نام امکان میل زدن را در خودش ایجاد کرده است و سعی کرده نیازهای همه مخاطبانی را که در حوزه‌های مختلف شبکه‌های اجتماعی هستند، پوشش بدهد. به همین دلیل گستره بسیار همگانی‌ای پیدا کرده که به جرات می‌توانیم بگوییم فیس‌بوک سوومین کشور دنیا به لحاظ جمعیت است. این جایگاه به نظر من جایگاهی است که فعلاً در بین شبکه‌های اجتماعی حوزه‌های اینترنتی کم‌نظیر است.

ویژگی‌هایی که استفاده از شبکه‌های اجتماعی را فراگیر کرده است

طبیعی است که تسهیل در ارتباط، سرعت و همزمانی ارتباط، نبود مکان و فضاهای مختلفی که به هر حال در حوزه‌های مختلف وجود دارد، ارتباط در فضای مجازی به جای فضای حقیقی، ارزان و بدون هزینه بودن، قابلیت حمل داشتن، در دسترس بودن و غیره همه مجموعه ویژگی‌هایی هستند که کمک می‌کنند شما به جای ارتباط سنتنی و رو در رو یا حتی مقداری وسیع‌تر که ارتباط تلفنی بود، بیاپید از امکانات تکنولوژی‌های جدید ارتباطی مثل فیس‌بوک و امثالهم استفاده کنید. سرعت در دسترسی و همزمانی مهم است. شما در حال حاضر می‌توانید هر روز بچهارتان را که در خارج از کشور و هزاران کیلومتر آن طرف‌تر است، چک کنید، با او غذا بخورید و همراهش شوید. همه این نکات جزء مواردی است که می‌شود گفت تقریباً در نوع خودش بی‌نظیر بوده است. امکان ارسال فیلم و عکس و حتی امکان انتقال احساسات از طریق این شبکه‌ها نوعی توانمندی است که در گذشته به هیچ عنوان نمی‌توانستیم آن را پیدا کنیم.

امکان ایجاد مشکل هست؟ خیلی زیاد

یکی از مشکلاتی که - در این شبکه‌های اجتماعی- وجود دارد این است که

زندگی‌های مردم را به گونه‌ای در خودش خلاصه و تحلیل می‌کند که فرض کنید اگر مثلاً در نبود برق، شما این تکنولوژی را طلب کنید، امکان پاسخگویی‌اش نیست. اگر در نبود اتصالات شبکه، شما بخواهید از اینها سوال کنید امکان پاسخگویی ندارند. تمام این امکانات، امکاناتی است که در قطع بودن شبکه‌های مجابراتی، در فیلتر شدن‌ها، در کم شدن پهنای باند و در ضعیف شدن سیستم‌ها ممکن است در جنگ‌های الکترونیک، با وجود ویروس‌های مختلف هر زمان در مخاطره بالایی قرار بگیرند یعنی هر چقدر که آلودگی‌های شما به سیستم‌ها بیشتر شود، امکان خطر هم در این حوزه‌ها بسیار وسیع‌تر می‌شود چراکه شما وقتی آلوده این شبکه شدید، نمی‌توانید خیلی راحت از آنها جدا شوید و عملاً معتاد یا آلوده به این شبکه‌ها خواهید شد. وقتی این اتفاق بیفتد و فرض کنید از شما این موارد را سلب کنند و در یک زندانی قرار دهند که این امکانات نباشد، قطعاً نبود این تکنولوژی‌ها خودش نوعی زندان را برای شما طراحی می‌کند.

احتمال سوءاستفاده

فیس‌بوک هم از مشکلات متمایز نیست. در مسیری است که دارد خودش را کامل می‌کند ولی از هر کدام از این شبکه‌های اجتماعی یکسری امکان سوءاستفاده وجود دارد. هنوز در خیلی از کشورها داشتن یا رفتن به فیس‌بوک و عضویت در آن، خودش نوعی جرم تلقی می‌شود یا به نوعی با آن برخورد می‌شود. من شنیده‌ام که عربستان محدودیت‌های خاصی را برای فیس‌بوک ایجاد کرده و خیلی تمایلی برای اینکه در آن حضور داشته باشد، ندارد. نمونه‌های اینچنینی داریم که در دنیا تگ‌های شک‌آلود به این مساله می‌شود. در واقع شاید بشود گفت این نگاه شک‌آلود هم درست است یعنی وقتی شما بخواهید به فلسفه اینها توجه کنید می‌بینید که خب چه دلیلی دارد با این هزینه سنگین یک سیستمی مثل فیس‌بوک می‌آید امکاناتی در اختیار کاربر قرار می‌دهد که کاربر تولید محتوا کند. اینها خودش نوعی احساس شک و شبهه را ایجاد می‌کند و حتی می‌تواند به دنبال آن این احساس را هم داشته باشد که فرد از خودش بی‌پرسد خب حالا اینها، یا چه انگیزه‌هایی می‌خواهند این کارها را بکنند.

به نظر من آن چیزی که ما پشت پرده این‌ نوع نگاه‌ها می‌بینیم و نگاه بدبینانه این است که این شبکه‌ها مردم را شفاف‌تر و علنی‌تر می‌کنند و شناسایی سیستم‌های مختلف نسبت به مردم را بالا می‌برند. وقتی شما امروز در دانشگاه‌های مختلف دنیا می‌بینید که می‌گویند داشتن ای‌میل دیگر سنتی شده است و شما حتماً باید برای مبادلات خودتان از شبکه‌ای به نام فیس‌بوک استفاده کنید و اجبار هم می‌کنند که دانشجویی که عضو فیس‌بوک نباشد، دیگر دانشجو نیست، آدم احساس می‌کند با این تصور دارند فضای خصوصی انسان‌ها را به فضای عمومی تبدیل می‌کنند و قدرت نفوذ را در آن بالا می‌برند، به گونه‌ای که شناسایی انسان‌ها راحت‌تر باشد و حتی ذائقه آنها را هم بتوانند مورد شناسایی قرار دهند. اینها جزء نکات شک‌برانگیز این نوع شبکه‌هاست که باید به آنها نگاه کنیم.

۱۲ پیک پیک

سال پنجم ■ شماره ۱۱۱۹ ■ سه‌شنبه ۲ آذر ۱۳۸۹

گذری بر پدیده شدن شبکه‌های اجتماعی و غول این شبکه‌ها، «فیس‌بوک»

دور دنیا با چند کلیک

کتاب‌های مورد علاقه‌تان را با دیگران به اشتراک می‌گذارید یا کتاب‌هایی را که دوستان‌تان خوانده‌اند و معرفی کرده‌اند، می‌شناسید. یا سایت Youtube که برای آپلود کردن فایل‌های ویدئویی است. برخی دیگر اما عمومی‌تر هستند و دسته‌بندی موضوعی ندارند. فیس‌بوک (facebook)، اورکات (orkut) و مای اسپیس (my space) از مهم‌ترین شبکه‌های اجتماعی عمومی دنیا هستند. در داخل ایران هم شبکه‌های اجتماعی مختلفی فعالیت می‌کنند که مهم‌ترین و پرمخاطب‌ترین آنها، سایت کلوب است. هرچند زمانی که این سایت‌ها فعالیت‌شان را شروع کردند، سایت‌های کوچکی بودند که فعالیت‌شان هم محدود بود اما بعد از گذشت چند سال و با افزایش تعداد کاربران، فعالیت‌شان گسترده‌تر شد و به غول‌هایی در بین شبکه‌های اجتماعی تبدیل شدند. در این بین اما فیس‌بوک از بقیه جلو زد و شد بزرگ‌ترین شبکه اجتماعی دنیا. همین چند ماه پیش بود که با اعلام تعداد اعضای سایت فیس‌بوک، معلوم شد این سایت از بقیه رقابیش جلو زده است.

پای کامپیوتر شخصی‌تان ننشسته‌اید و در شبکه اجتماعی مورد علاقه‌تان هستید. یکدفعه نام یکی از دوستان دوران کودکی‌تان را به یاد می‌آورید. کسی که از دوران مدرسه به بعد او را ندیده‌اید و هیچ نشانه‌ای هم از او ندارید. کنجگو می‌شوید که ببینید می‌توانید او را جایی پیدا کنید. اولین و تنها راهی که به ذهن می‌رسد، اینترنت است.

نام و نام خانوادگی او را در قسمت جست و جوی شبکه اجتماعی‌تان وارد می‌کنید و چند ثانیه بعد، نام و تصویر دوست‌تان جلوی چشم‌های شماست. این اتفاق چیزی است که تا همین یک دهه قبل که اینترنت هم آمده بود، روی دادنش خلاف تصور خیلی‌ها بود. اینکه بشود یک دوست را به همین راحتی پیدا کرد، تصویر و مشخصاتش را دید و مطمئن شد که خودش است. اما حالا چند سالی است که با آمدن شبکه‌های اجتماعی پیدا کردن دوست‌های قدیمی راحت‌تر شده است. این البته تنها کارکرد این شبکه‌ها نیست. مسوولان این سایت‌ها، کارکردهای متنوعی، بنا به انتظار شما و حتی جلوتر از انتظارات شما برایتان آماده کرده‌اند. این شبکه‌ها برای خودشان دنبای‌اند که شما را از اتاق کوچکتان بیرون می‌آورند و به وسیله کامپیوترتان شما را به یک سفر دور دنیا می‌برند. حدوداً یک دهه می‌شود که با گسترش تعداد کاربران اینترنت در تمام دنیا، شبکه‌های اجتماعی بروز و ظهور پیدا کرده‌اند. اما اوج فعالیت‌شان در کشور ما بین سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ شروع شد. یعنی همان روزهایی که سه شبکه اجتماعی مهم دنیا یعنی مای‌اسپیس، اورکات و فیس‌بوک به دنیای اینترنت پا گذاشتند.

تولد شبکه‌های اجتماعی

در دوره ابتدایی گسترش اینترنت، یعنی پیش از قرن بیست و یکم، نقش کاربران در فضای مجازی نقش موثری نبود و ارتباطات در اینترنت، عموماً ارتباطات یک‌سویه‌ای بود که در آن، دارنده یک سایت اطلاعاتی را در اختیار کاربران قرار می‌داد. اما تقریباً با شروع قرن جدید، وب‌سایت‌هایی که استفاده از آنها حالت تعاملی داشت و نقش کاربر در آنها پررنگ‌تر بود، به دنیای مجازی وارد شدند.

مهم‌ترین ویژگی این سایت‌ها که باعث اطلاق نام «شبکه اجتماعی» به آنها شده، همین تعاملی بودن آنهاست که باعث می‌شود ارتباطاتی چندسویه در آنها شکل بگیرد. تعداد این ارتباطات و همین طور اشکال آنها انقدر متنوع است که به منزله یک اجتماع مجازی به آنها نگاه می‌کنند. بعضی از این شبکه‌ها، سایت‌هایی هستند که حول یک موضوع خاص شکل گرفته‌اند مثلاً سایت Goodreads.com یک شبکه اجتماعی ویژه علاقه‌مندان به کتاب است که شما از طریق آن

مهم می‌نگی‌پوش»

کسی از فیس‌بوک‌بازان ایرانی خبر ندارد

همه جور نظری راجع به فیس‌بوک دارند. اعضای فیس‌بوک را می‌گویم. اما در بین نظرات‌شان بعضی‌هایشان حرف‌های متفاوتی داشتند. جالب بود که جمله «دنیا چقدر کوچیک» بین بیشتران تکرار می‌شد. حق هم دارند. این فضای بی‌مکان و بی‌زمانی (اینترنت) برای خودش دهکده‌ای شده به وسعت جهان!

«من تا حالا نزدیک به ۱۰ نفر از دوستان دوره دبستانم را پیدا کرده‌ام. البته بعد از این همه سال حرف خاصی نداریم که بزنیم. اما دیدن تغییرات‌شان، اینکه هر کدام‌شان کجا هستند و از آن جالب‌تر اینکه دوستان مشترک بعضی‌هایشان، دوستان فعلی من هستند برابیم خیلی جالب است.»

راستش من هم طراحی صفحات فیس‌بوک را دوست دارم و هم امکاناتی که به آدم می‌دهد را. من وقت زیادی برای معاشرت کردن با آدم‌ها ندارم. از طرف دیگر هزینه تلفنی صحت کردن با دوستانم هم بالاست چون ساکن شهرستانم. اما در فیس‌بوک با هزینه کم می‌توان در آن واحد از چند نفر از دوستان خبر گرفت. همین باعث شده من احساس اجتماعی‌تر بودن بکنم.

خیلی از افرادی که در لیست من هستند، کسانی‌اند که چون دوستان مشترک زیادی با

کتاب‌های مورد علاقه‌تان را با دیگران به اشتراک می‌گذارید یا کتاب‌هایی را که دوستان‌تان خوانده‌اند و معرفی کرده‌اند، می‌شناسید. یا سایت Youtube که برای آپلود کردن فایل‌های ویدئویی است. برخی دیگر اما عمومی‌تر هستند و دسته‌بندی موضوعی ندارند. فیس‌بوک (facebook)، اورکات (orkut) و مای اسپیس (my space) از مهم‌ترین شبکه‌های اجتماعی عمومی دنیا هستند. در داخل ایران هم شبکه‌های اجتماعی مختلفی فعالیت می‌کنند که مهم‌ترین و پرمخاطب‌ترین آنها، سایت کلوب است. هرچند زمانی که این سایت‌ها فعالیت‌شان را شروع کردند، سایت‌های کوچکی بودند که فعالیت‌شان هم محدود بود اما بعد از گذشت چند سال و با افزایش تعداد کاربران، فعالیت‌شان گسترده‌تر شد و به غول‌هایی در بین شبکه‌های اجتماعی تبدیل شدند. در این بین اما فیس‌بوک از بقیه جلو زد و شد بزرگ‌ترین شبکه اجتماعی دنیا. همین چند ماه پیش بود که با اعلام تعداد اعضای سایت فیس‌بوک، معلوم شد این سایت از بقیه رقابیش جلو زده است.

فیس‌بوک از کجا آمد

دانشتان فیس‌بوک از دانشگاه هاروارد شروع شد. همان جایی که «مارک زاکربِrg» در آنجا دانشجو بود و روانشناسی می‌خواند. زاکربِrg در سال ۲۰۰۴ سایت فیس‌بوک را در ابتدا برای دانشجویان دانشگاه هاروارد راه انداخت. یک ماه بعد از اینکه فیس‌بوک ساخته شد، نیمی از دانشجویان دانشگاه در آن عضو شده بودند. این سایت بعداً به دانشگاه‌های دیگر آمریکا هم گسترش پیدا کرد. بعد نوبت دبیرستان‌های آمریکا رسید و پس از آن، مراکز آموزشی کشور انگلستان هم قابلیت دسترسی به این سایت را پیدا کردند. در سال ۲۰۰۶ عضویت در این سایت آزاد شد و همه افراد می‌توانستند یک پروفایل شخصی در فیس‌بوک برای خودشان داشته باشند. زاکربِrg بعد از مشاهده رشد تعداد اعضای این سایت توانست یک سرمایه‌گذار برای فیس‌بوک پیدا کند و فعالیت این شبکه اجتماعی را گسترش دهد. طبق آماری که در سال ۲۰۰۸ منتشر شده، فیس‌بوک پرمخاطب‌ترین شبکه اجتماعی دنیاست. فیس‌بوک هم‌کنون تشکیلات اداری پیشرفته‌ای در ایالت کالیفرنیا دارد و تعداد اعضایش حالا دیگر از مرز ۵۰۰ میلیون نفر هم گذشته است. تاریخ تولد اورکات و فیس‌بوک به هم نزدیک است. اشاره شد که فیس‌بوک در دو سال ابتدایی فعالیتش حالت عمومی پیدا نکرده بود و ویژه موسسات آموزشی آمریکایی بود. به همین دلیل اورکات زودتر شناخته شد و رشد پیدا کرد و پیش از فیس‌بوک جایش را در دنیا و همین طور در ایران باز کرد. تا پیش از همه‌گیر شدن فیس‌بوک در ایران، وظایف فیس‌بوک را اورکات بر عهده داشت. هرچند فضای این دو شبکه و امکاناتی که در اختیار کاربران‌شان قرار می‌دهند با هم متفاوتند اما ماهیت تعاملی‌شان شبیه به هم است. یکی از دلایلی که باعث شد توجه کاربران ایرانی از اورکات به طرف فیس‌بوک متمایل شود، فیلتر شدن اورکات بود.

فیس‌بوک کی پدید

اما چیست این فیس‌بوک که توانسته نیم میلیارد نفر آدم را از سراسر دنیا دور خودش جمع کند و هر روز هم تعداد اعضایش را بیشتر کند؟ فیس‌بوک، همان طور که اشاره شد، یک شبکه اجتماعی عمومی است که عضویت در آن نیاز به داشتن یک تخصص یا تعلق به یک قشر خاص ندارد. کاربری آن دشوار نیست. فضایش فضایی جمعی که امکانات تعاملی قابل توجهی را می‌توانید در آن عضو شوید و دوستان‌تان را پیدا

می‌ماند که تولد فلانی توی آبان است. حالا کدام روزش، خدا می‌داند! اما فیس‌بوک اعلام می‌کند امروز تولد فلان دوستت است. من هم می‌روم و تبریک می‌گویم. خیلی خوب است! **سرگرمی خوبی است.** آدم‌ها به بقیه آدم‌ها حرف می‌زنند، هم چیز یاد می‌گیرد و هم می‌تواند مثل ویلاگ‌نویسی در آن یادداشت بگذارد. سر آدم حسایی گرم می‌شود. تازه خیلی بهتر از ویلاگ‌نویسی هم هست. می‌شود خواننده‌هایت را دعوت کنی و حتی مشخص کنی دوست داری چه کسانی نوشته‌ات را بخوانند.

من استتوس نوشتن را خیلی دوست دارم. گاهی وقت‌ها که دلم خیلی می‌گیرد می‌روم و حرف دلم را می‌نویسم. خوبی‌اش این است که خیلی زود می‌فهمم خیلی‌های دیگر همین ناراحتی را داشته‌اند. می‌فهمم فقط من تنها نبوده‌ام. **یکی از بهترین کاربردهای فیس‌بوک برای من همین چند روز پیش اتفاق افتاد. من طرفدار (خودش می‌گوید فن) یکی از خواننده‌ها هستم (اسم خواننده را می‌گوید)، توی صفحه‌اش هم هستم.** خبر دادند که کنسرت دارد. ما هم رفتم

نندارد، اما این اطلاعات نزد خود آنها قابل بازیابی و استفاده است و همیشه این نگرانی وجود دارد که اطلاعات شخصی افراد مورد سوءاستفاده قرار بگیرد. کشور انگلستان اخیراً اعلام کرد وقوع جرائم فیس‌بوکی در این کشور، ۳۴۶ درصد افزایش پیدا کرده است و چندین نفر هم در رابطه با این جرائم دستگیر شده‌اند. شبکه‌های اجتماعی در زمینه تحولات سیاسی هم بی‌تاثیر نبوده‌اند و ارتباطات سیاسی را متحول کرده‌اند. مثلاً در انتخابات اخیر ریاست‌جمهوری آمریکا و پیروزی باراک اوباما، شبکه‌های اجتماعی نقش فعالی را اجرا کردند. بعضی کشورها مثل روسیه و چین از شبکه‌ها شده است. اینها همه نشان از تأثیراتی است مثل فیس‌بوک که پایگاهشان در کشور امریکاست، ابراز نگرانی کرده‌اند و با تقویت کردن شبکه‌های اجتماعی بومی سعی کرده‌اند مردم کشورشان را از شبکه‌های اجتماعی غیروبی‌هم دور نگه دارند. حتی اخیراً شنیده شد فیس‌بوک در کشور ترکیه فیلتر شده است. اینها همه نشان از تأثیراتی است که فیس‌بوک بر زندگی‌های افراد و فراتر از آن بر فضای جوامع داشته است. فیس‌بوک انقدر در دنیا معروف است که «بیود فینچِر» کارگردان مشهور آمریکایی درباره شخصیت «مارک زاکربِrg» سازنده این شبکه اجتماعی یک فیلم ساخته است. دیگر نمی‌توان گفت فیس‌بوک یک فضای مجازی است و محدوده تأثیر‌گذاری‌اش هم به همان فضا مربوط می‌شود. دیگر اکثر گوشی‌های جدید تلفن همراه، نرم‌افزار فیس‌بوک یا شبکه‌های اجتماعی دیگر را روی خودشان دارند و هرچه می‌گذرد، ضرورت حضور در این فضاها را بیشتر به دارندگان‌شان القا می‌کنند؛ حضوری که در آن خوبی و بدی، نقاط ضعف و مثبت، به شدت درهم تنیده شده‌اند.

• **لبیت خریدیم و به کنسرت رفتیم.** وگرنه معلوم نبود خبردار بشویم یا نه! اما بین این همه نظر موافق، چند نفری هم نه به فیس‌بوک، بلکه به کل اینترنت اعتراض داشتند. - من یک مدتی همه‌اش اینترنت بودم. صبح چشمم را که باز می‌کردم وصل می‌شدم، از کار و زندگی انداخته بودم. البته شاید من هم بی‌جنبه بودم، ولی واقعاً نمی‌فهمیدم زمان چطوری می‌گذشت. بعد از یک مدت دیدم تمام نظم زندگی‌ام به هم ریخته. این شد که فعلاً (!) گذاشتم کنار!

فیس‌بوک خیلی خوب است. من هم دوستش دارم. فقط مشکل من این است که زیاد آدم اجتماعی‌ای نیستم. بیشتر دوست دارم توی حال خودم باشم و کسی کاری به کارم نداشته باشد. اما مثلاً یکهو یک اتفاقاتی افتاد که من ترجیح دادم دیگر عضو نباشم. مثلاً از بعضی از بچه‌های دوران دبیرستان اصلاً خوشم نمی‌آمد. توی فیس‌بوک پدیدام کردند. خیلی ناراحت شدم چون ترجیح می‌دادم دیگر هیچ وقت هیچ اثری از آنها توی زندگی‌ام نباشدا نمی‌شدم که درخواست دوستی‌شان را تایید نکنم. این شد که بعد از یک مدت خسته شدم و قید فیس‌بوک را زدم. به نظر من فراموشی نعمت بزرگی است. لازم است که آدم بعضی چیزها و بعضی آدم‌ها را فراموش کند. اما راستش با شبکه‌های اجتماعی یک خرده سخت می‌شود.